

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 26 / Olot, octubre 2008

Coordinació: Antoni Mayans i Xavier Puigvert • Edició: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / ASSOCIATEVA, ASSOCIAMEVA

En Pere Serrat, a qui he admirat molt com a persona i com a polític, va dir una vegada als representants d'una associació regional que li van venir a explicar que s'escindien i en creaven una de nova, però amb els mateixos interessos i objectius: "Felicitats, ara sí que veig que esteu plenament integrats!". Els tècnics de l'Àrea de Cultura que érem allà vam riure per sota el nas de la sortida d'en Peret, sempre tan directe i sempre tan perspicaç. La teoria que les associacions d'Olot funcionen si tenen el seu mirall té molts exemples que la corroboren, des de l'Orfeó i els Catòlics fins a les dues associacions de l'exemple, passant pels esplais i els escoltes o les colles sardanistes. És com la Coca-cola i la Pepsi. Es complementen en el seu antagonisme.

He format part de moltes associacions; n'he ajudat a algunes a crear-se, a d'altres m'hi he afegit i amb d'altres hi he col·laborat. També, des de fa anys, treballo amb associacions. I, fins i tot, n'he ajudat a morir alguna. Amb el temps, aprens que una associació és una cosa viva, que té el seu temps i que mantenir-la artificialment no serveix per gaire res. I també aprens que per naturalesa les associacions són insolidàries, perquè no responen (no han de respondre) a un interès general, com sí que ho ha de fer forçosament l'Administració pública.

I d'aquesta afirmació ve que em toqui escriure aquestes línies. Però suc-

ceeix que no tinc certeses, sinó tan sols opinions i, sobretot, moltes preguntes. La societat civil, només pel fet de ser-ho, pot no perseguir l'excel·lència en favor de la "participació ciutadana" (o: fer prevaler els criteris quantitatius per sobre els qualitatius)? La consuetud, ha de predominar sobre la millora o el canvi (o: com que sempre ho hem fet així, no cal ni que ens plantejem si ens convé un canvi)? Per què les associacions sempre parlen de la manca de coordinació, però tan poques intenten cooperar amb altres o amb el mateix ajuntament per dur a terme les seves activitats (o: si nosaltres hem decidit fer la nostra activitat aquest dia, és la resta del món que ha d'anul·lar els actes previstos)? El fet que una proposta interressi als membres d'una associació (que normalment ja s'han associat perquè tenen els mateixos interessos), implica que hagi d'interessar a la resta de la població? El diner públic, ha de finançar totes les propostes d'activitat que es generen des del tercer sector (o: com pensar que l'ajuntament ens pagarà tots els nostres capricis)?

Llavors, com voldria que fossin les associacions de la meua ciutat? Doncs voldria que s'apuntessin al carro de les modes europees i es convertissin en "organitzacions que aprenen" (*learning organizations*), és a dir, en entitats que es gestionen posant l'èmfasi a trobar la manera d'avançar i poder fer front als nous reptes amb unes certes garanties

d'èxit: interacció intensa entre els seus membres, formació, construcció de projecte, concreció d'objectius, distribució de responsabilitats... Voldria que fossin associacions de veritat, amb socis que participen de la vida associativa i juntes que es renoven aprenent de les anteriors. Voldria que fossin representatives i fortes, que fessin pinya.

Si les associacions creixen, es converteixen en espais de creixement i aprenentatge per als ciutadans i ciutadanes que en formen part i, per tant, també la ciutat se'n beneficia. Vegeu com algunes associacions que tenen espais relacionals i de debat aporten elements positius a la ciutat. L'administració pública, per la seva part, ha de crear els espais i les condicions idònies perquè això succeeixi i fomentar-ho.

Les associacions no haurien de considerar l'ajuntament com una bústia de suggeriments o de demandes explícites, sinó com algú amb qui cooperar per construir, algú amb qui compartir experiència i responsabilitats en el desenvolupament de projectes, algú amb qui sumar la pròpia aportació, de la forma que sigui (i no pas qui ho aportarà tot). Garantir l'expressió de la ciutadania en els moments de desencant en la participació democràtica que sembla que estem vivint és una petita victòria que es pot aconseguir si les associacions es posen a treballar respirant un xic d'aquests nous aires.

TENA BUSQUETS

ANIVERSARI / TRICENTENARI D'ESTEVE VILANOVA I COLOMER

El religiós Esteve Vilanova i Colomer va néixer a Olot el 18 d'agost de 1708. Fill d'un traginer de la població, de ben petit va apuntar una notable aptitud per a l'estudi, la qual cosa el va menar a aprendre gramàtica, retòrica i filosofia al col·legi episcopal de Girona, teologia a Barcelona, dret civil a Cervera i teologia i dret a Gandia. Després d'exercir com a ardiaca i vicari general de la diòcesi de Barcelona, va ser promogut als càrrecs de bisbe de Jaca (1751) i de Tarassona (1755).

Vilanova va mantenir el vincle afectiu amb la vila natal i va ser un dels promotors més entusiastes de la construcció del nou temple parroquial de Sant Esteve. Va voler ser present a la col·locació de la primera pedra de l'edifici, el 3 d'agost de 1750; va lliurar fortes quantitats de diners a la comunitat de preveres per a les obres i es va interessar vivament perquè pogués albergar un bon orgue. Va morir el 5 d'abril de 1766, sense poder veure l'església totalment acabada.

MONOGRAFIES

- ABAD, Joan i AULINES, Albert,
Jaciment arqueològic Balma de la Xemeneia. Localització i intervencions arqueològiques (1983-2005), Girona: Associació Arqueològica de Girona, 2007, 95 p.
- ALCALDE, Gabriel i SAÑA, Maria,
Procés d'ocupació de la bauma del Serrat del Pont (la Garrotxa) entre 7400 i 5480 CAL aC, Olot: Museu Comarcal de la Garrotxa, 2008, 120 p. (Publicacions Eventuals d'Arqueologia de la Garrotxa, 8).
- Balada d'Olot, de Josep M. de Garganta i Vila-Manyà*, Olot: [Edicions El Bassegoda], 2008, 16 p.
Text introductori de Josep Murlà i fotografies de Joan Muli.
- BESTUÉ, David i VIVES, Marc,
Accions a l'Univers, Olot: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot, 2008, 91p. (Espai Zer01, 22).
- La casa Masramon d'Olot*, Girona: Demarcació de Girona del COAC, 2008, 46 p.
Conté textos de Josep M. Arús i Bernat Catllar.
- CASAS, Marta i CRESPO, Rafael,
Pla de ciutadania i immigració d'Olot 2008-2011, Olot: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot, 2008, 77 p. (Documents, 4).
- COLLMALIVERN, Xavier,
Guia d'orquídies de l'Alta Garrotxa, [Sales de Llierca]: Consorci de l'Alta Garrotxa, 2008, 76 p.
- XXXI Embardissada: *Sadernes, vall de Riu, puig Salarsa, Principi, vall de Sant Aniol, Sadernes*, Olot: Centre Excursionista Olot, 2008, 51 p.
- Entre volcans*, [S.l.]: Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, 2007, 141 p.
- FERRÉS, Pilar i LLONGARRIU, Marissa,
Ruta Marian Vayreda. Del Museu dels Sants al Prat de les Indianes, Olot: Ajuntament d'Olot. Museu dels Sants, 2008, 15 p.
- Fons Joan Antoni Satorre Tomàs*, Olot: Arxiu d'Imatges d'Olot, 2008, 28 p. (Fons i col·leccions de l'Arxiu d'Imatges, 5).
- "I like America, does America like me?", Olot: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot, 2008, 119 p. (Espai Zer01, 23).
- LACORT, F. X. i SALA, Joan,
Dibuix tècnic-1: Batxillerat, Barce-

- lona: Vicens Vives, 2008, 202 p.
- MAÑÉ, Antoni,
Carrilets de Girona, Vilamòs: El Mirador, 2007, 95 p. (Ferrocarriils de Catalunya, 5).
Conté un capítol dedicat al tren d'Olot.
- MIRÀNGELS, Esteve; PERA, Cristina et al.,
Manual de les flors de les abelles, [S.l.]: [s.n.], 2008, 135 p.
- MOLINAS, Isabel,
Can Petit, La Vall de Bianya: Amics de la Vall de Bianya, 2007 (Masies de Vall de Bianya, 18), 4 p.
- MURLÀ, Josep,
El Guitart, La Vall de Bianya: Amics de la Vall de Bianya, 2008 (Masies de Vall de Bianya, 19), 4 p.
- NEBOT, Jordi,
Les fonts del centre d'Olot, Olot: Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot. Museu Comarcal de la Garrotxa, 2008, 38 p. (Paisatges Olotins, 1).
- PRATS, Joan,
57 años de vida laboral, Barcelona: [l'autor], 2008, [68] p.
- 53è Recital de poemes dels Amics de les Lletres Garrotxines dedicat a l'escriptor Alfred Sargatal*, Olot: Amics de les Lletres Garrotxines, 2008, 26 p.
- Sebastià Congost*, Olot: Museu Comarcal de la Garrotxa, 2008, [30] p.
- SOLER, Joan,
La formació de la pobla de Santa Pau a redós del castell dels barons (1248-1331), Barcelona: Fundació Noguera, 2008, 329 p. (Estudis, 44).

- TORRENT, Anna i VILANOVA, Fina,
Llatí. Matèria de modalitat. Humanitats i Ciències Socials. 1r Batxillerat, Barcelona: Barcanova, 2008, 321 p.

- VAYREDA, Marian,
Esculturitis. Com conèixer l'es-cultura del teu barri dibuixant, Girona: 2008 Grup de Recerca GRH CS 03, 2008, [36] p.
- Verregassos 10 anys! 1998-2008*, Riudaura: Associació Cultural i Esportiva Verregassos de Riudaura, 2008, 122 p.

ARTICLES

- AGUSTÍ, Joaquim,
"Dues estassades a Sant Vicenç de Principi", dins XXXI Embardissada..., p. 21-22.
- BADOSA, Tura,
"Maria Reina, 50 anys fent escola (1958-2008)", *Junts*, núm. 46, juny 2008, p. 50-51.
- BARTOLOMÉ, José Luis,
"Les nostres oliveres, els nostres olivassos", *Saverdera XXI. Revista de l'Associació de Veïns de Palau-Saverdera*, núm. 12, juny 2008, p. 4-9.
- BAYONA, Lluís i BUSCATÓ, Lluís,
"Notes sobre l'evolució arquitectònica de l'església parroquial de Santa Maria d'Argelaguer", *L'Argelaga. Revista d'Argelaguer*, núm. 21, maig 2008, p. 7-9.
- CALLÍS, Marta,
"La vall de Riu", dins XXXI Embardissada..., p. 16.
- CANAL, Jordi,
"Los instrumentos del infierno: masonería y judaísmo en la prensa carlista del siglo XIX", dins *La masonería española en la época de Sagasta*, Saragossa: Gobierno de Aragón, 2007, vol. I, p. 43-74.
- CANALS, Josep M.,
"Josep Maria Agustí i Masó (1908-2008)", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.447, 29 maig 2008, p. 43-44.
- CANALS, Josep M.,
"Enric Rovira i Jolis, artista pintor", *La Comarca d'Olot*, núm. 1.458, 28 agost 2008, p. 108-110.
- CANALS, Josep M.,
"Al rescat del vell cinema olotí", *Revista de Girona*, núm. 249, juliol-agost 2008, p. 38-41.
- CARRERAS, Enric i TARRÚS, Josep,
"La cista amb túmul de la Creu de Principi, l'únic sepulcre megalític de l'Alta Garrotxa", dins XXXI Embardissada..., p. 17-20.

COL·LECCIÓ LOCAL

- CASACUBERTA, Margarida,
“Artista pintant. Pere Torné Esquius (1879-1936)”, *MD'A. Butlletí*, núm. 69, 2008, p. 5-7.
- DOMÈNECH, Gemma; GIL, Rosa Maria i MANTÉ, Sara,
“Joan Roca Pinet, un arquitecte entre el modernisme i el racionalisme”, *Revista de Girona*, núm. 248, maig-juny 2008, p. 46-52.
- GRAU, Carme,
“La biblioteca històrica del Cor de Maria”, *Junts*, núm. 46, juny 2008, p. 64.
- GUTIÉRREZ, Jesús M.,
“D'El Arte Cristiano al Museu dels Sants d'Olot”, *Revista de Girona*, núm. 248, maig-juny 2008, p. 26-27.
- LLORENS, Carles,
“Sants d'Olot: de la Garrotxa a Cuba”, *Sàpiens*, núm. 70, agost 2008, p. 28-31.
- LOCKWOOD, Mike,
“La fauna a l'Alta Garrotxa”, dins *XXXI Embardissada...*, p. 23-25.
- MARTÍN, Pau i TERRADAS, Xavier,
“Noves excavacions arqueològiques als nivells del Paleolític mitjà antic a la Cova 120”, *Associació Arqueològica de Girona. Quadern de treball*, núm. 15, 2007, p. 55-66.
- MOLI, Domènec,
“Pere Aubert i Port (1879-1951)”, dins *Festes del Barri de Sant Ferriol*, Olot: la Comissió, 2008, p. 7.
- MORALES, Francesc Xavier,
“Boquica, un bandoler al servei de França”, *Revista de Girona*, núm. 248, maig-juny 2008, p. 30-33.
- MURLÀ, Josep,
“El toro del Tura”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.458, 28 agost 2008, p. 65-68.
- MURLÀ, Josep,
“El record olotí a Ezequiel Vigués, el titellaire *Didó*”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.458, 28 agost 2008, p. 71-73.
- MURLÀ, Josep,
“Els cavallets d'Olot i l'òpera *El caçador furtiu*, de Carl Maria von Weber”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.458, 28 agost 2008, p. 75-77.
- OLIVER, Joaquim,
“Una joia perduda a Sant Aniol d'Aguja”, dins *XXXI Embardissada...*, p. 28-35.
Conté la història del refugi de Sant Aniol.
- “Oriol de Bolòs i Capdevila (1924-2007)”, *Collectanea Botanica* (Barcelona), vol. 27, 2008, p. 117-118.
- PLANELLA, Anna,
“XXXI Embardissada a la Garrotxa”, dins *XXXI Embardissada...*, p. 5-14.
- PLANELLA, Valentí,
“Petita història d'un petit hostel (Ca l'Elena)”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.458, 28 agost 2008, p. 53-56.
- PUIG, Miquel,
“150 anys dels Escolapis a Olot”, *La Comarca d'Olot*, núm. 1.458, 28 agost 2008, p. 57-63.
- PUJULÀ, Jordi,
“Notes per a una història de la sanitat pública a les comarques gironines”, *Revista de Girona*, núm. 249, juliol-agost 2008, p. 61-66.
- REBAGLIATO, Joan,
“En recordança d'Oriol de Bolòs”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 63, 2007, p. 207-210.
- SALA, Joan,
“Jordi Farjas, un poeta del pinzell”, *Revista de Girona*, núm. 248, maig-juny 2008, p. 104-106.
- SERRA, Joan,
“Trabajar con otros. Elementos de nueva configuración de los servicios educativos públicos”, *Profesorado. Revista de currículum y formación del profesorado* (Granada), núm. 12/1, abril 2008, 15 p.
- SOLER, Santi,
“La muntanya de Montsiposa i el record d'una antiga tradició”, *El Comú*, núm. 8, 2008, p. 36-37.
- VILAR, Josep,
“Un Argelaguer de far west. Any 1905”, *L'Argelaga. Revista d'Argelaguer*, núm. 20, desembre 2007, p. 24-25.
- VILAR, Josep,
“Nous documents de la Germandat de Sant Narcís. Una troballa”, *L'Argelaga. Revista d'Argelaguer*, núm. 21, maig 2008, p. 26-27.
- VILARÓ, Miquel,
“Missioner, geògraf i descobridor. La gesta patriòtica i cívica del garrotxí Joaquim Juanola”, *Revista de Girona*, núm. 248, maig-juny 2008, p. 34-39.
- VIÑAS, Xavier,
“La vegetació i el paisatge”, dins *XXXI Embardissada...*, p. 41-48.

BREVIARI

Abans de l'estiu va aparèixer el primer número de la revista **Les Garrotxes**, de periodicitat semestral i centrada en temes de les comarques de la Garrotxa i el Pla de l'Estany i les valls de Camprodon i de Llèmena. L'edita Editorial Gavarres, SL, que ha traslladat aquí el model de les altres dues revistes *Gavarres* i *Cadí-Pedraforca*, ben consolidades a les seves respectives àrees d'estudi. La nova publicació neix amb l'objectiu de “deixar constància, escrita i gràfica” de la gent i el patrimoni de la zona.

Com a entrevistats, trobem Fidel Balés en conversa amb Joan Fontfreda, de la família que va crear la popular *xiruca*; Ramon Estéban retrata la família de masovers de Can Gustí de Riu, i Josep Valls perfila el personatge de Francesc Cros Suriñac, *el Noi Murtra*, de Sant Feliu de Pallerols.

El dossier central d'aquest número, dedicat als oficis artesanals que es perden, compta amb articles de Clàudia Pujol, sobre els sants d'Olot; Josep Vilar, sobre els culleraires de Tortellà; Jordi Casas, sobre la família de picapedrers Ortiz, de Castelfollit, i el flequer Esteve Ayats, de Llocalou; Esther Carreras, sobre la tradició paperera a Sant Joan les Fonts; Tura Soler, sobre el pastor Josep Canalias, de Santa Pau; Fidel Balés, sobre el sastre Joan Gratacós, de Besalú, i Marta Carbonés, sobre el traginer Josep Aulet, de les Planes d'Hostoles.

En l'apartat de col·laboracions sobre patrimoni, Joan Sala presenta la masia del Callís, de Sant Salvador de Bianya; Antoni Mayans i Xavier Puigvert repassen la nissaga Trincheria, d'Olot; Joaquim Monturiol i Eloi Domínguez recopilen el vocabulari local del calçat; Josep Garcia ressenya les cançons del cantador *Surracans*, de Beget; Emili Bassols reivindica la importància dels musclos de riu; Carles Feo i Miquel Campos descriuen la flora dels boscos humits de la comarca, i Ester Sala detalla l'aprofitament del saüc.

Entre les propostes d'indrets per visitar, Joan Domènech recomana el poble de Beget; Josep Valls, les ruïnes del castell d'Hostoles; Joaquim Agustí, una caminada al puig dels Saiols, a Riudaura.

Finalment, Jordi Pujiula i Anna Bonfill fan un repàs fotogràfic a les festes majors d'antany a la plaça del poble.

He pensat continuar recordant en veu alta escenes, escenaris i experiències de la meva educació olotina. Aquestes historietes són, òbviament, personals i intransferibles; el lloc dels fets, però, el compartim tots els que vivim aquí. Per això, no crec que faci cap mal apuntar allò que he vist i viscut a fi de prendre consciència en quin sentit Olot tenia i té aspectes que són, per a una forastera (fins i tot per a una forastera prou integrada), com un os dur de rosegar i altres ben dolços que passen com la crema de sant Josep. Entre el dur i el dolç hi ha, evidentment, l'imprescindible pa (l'arròs, la pasta, les patates...) de cada dia que avui se'ns posa bé i demà és difícil d'empassar. És clar que no hi ha lloc en aquest món on no es visqui d'aquesta barreja o, per continuar amb la metàfora, que no s'alimenti de plats variats, però el menú sociocultural que Olot serveix a la taula del nouvingut pot ser un repte culinari important.

Sempre hi ha, però, remeis i consols. Vull dir que sempre hi ha un bon plat de crema; la crema és bona perquè sí, no necessita instruccions d'ús, t'entra amb plaer, menjant-la no calen paraules o, si no, un simple "Oh!" ja ho diu tot. Per a mi, "crema olotina" significa un grup de gent ben a prop juntament amb una sèrie de queviures com ara la faràndula ballant, els murs secs de Batet, els pagesos al Firal els dies de mercat, les obres de Leonci Quera, el toc d'inici del Cornamusam, els poemes de Joan Teixidor, la vista des de Sant Francesc, les campanades de Sant Esteve que puc sentir des de casa meva... Continuo la meva llista mentalment, una llista que, per altra banda, tothom qui viu aquí deu tenir (amb una configuració ben personal) a dins seu en un re-

servat especial de la seva ment, a fi de confirmar-se com a olotí o, de vegades potser, per activar-la en hores baixes de ciutadania.

Pel que fa als "ossos", la meva història de rosegar-los és més complicada d'explicar i sobretot més variada segons l'època. De fet vaig necessitar instruccions per fer-me el càrrec que allò que per a mi era un os de consideració per a un olotí experimentat era el pa de cada dia i de vegades fins i tot un *bocatto di cardinale*. Normalment, però, ni em passava pel cap que em calia orientació en el laberint olotí i per tant em comportava "a l'alemanya", això sí, segons la meva millor ciència i consciència. D'aquesta manera, però, a l'hora de la veritat, només em quedava el mal camí d'anar de planxa en planxa. Una de les petites ficades de pota que vaig poder evitar gràcies a les instruccions d'últim moment del meu futur marit va ser la lliçó ràpida de com besar les galtes de la seva àvia, ja gran. Resulta que no havia de besar ni gens ni mica, només havia d'establir un suauíssim contacte de galtes, havia d'aconseguir la insinuació, la idea de contacte. En aquell temps a Alemanya no coneixíem aquell exercici, ni amb els llavis a l'aire ni aplicats a la pell; simplement ens donàvem la mà. És clar que l'aprenentatge del bon besar no va passar de ser un osset minúscul, era una novetat curiosa que es va convertir en hàbit com altres que em van fer més fàcil el dia a dia.

D'ara endavant intentaré tractar dels entrebancs, també dels "ossos" de debò que em van fer madurar com a olotina. I, per cert: no deixaré de menjar crema on i quan es presenti. Que sigui cremada, però!

VERBI GRATIA / ESTRANGERISMES

JOSÉ LUIS BARTOLOMÉ

Resulta oportú reflexionar durant aquest any 2008 (Any Internacional de les Llengües i del Diàleg Intercultural) sobre un fet curiós però en absolut sorprenent: malgrat que gairebé el 20% de la població de Catalunya (i també de la Garrotxa) és d'origen cosmopolita des de la darrera dècada, no hi ha rastre a casa nostra de barbarismes que provenint del xinès, hindi, àrab, romanès, de les branques subsaharianes o esclaves ni d'altres flors idiomàtiques. Els reculls de neologismes (*Diccionari de paraules noves*, 1998; *Llengua catalana i neologia*, 2004) de moment només inclouen veus àrabs d'un context globalitzador pejoratiu (*aiatollah*, *burka*, *fatwa*, *intifada*, *jihad*, *mul-lah*, *taliban*) i descarta els àmbits domèstics del *meeting pot* català.

Observadors del llenguatge i científics internacionals de neologia (com els del congrés celebrat el mes de maig a Barcelona) es divideixen entre detractors i apologetes de l'impacte dels estrangerismes provinents de l'anglès i del castellà sobre una llengua anòmala i feble com el català. Si ens abonem a la tesi més optimista, que els neologismes són símptoma de salut, que aporten vitalitat i renovació a una llengua, caldria afirmar que, com més policromia, més riquesa i més fortalesa a prova de virus. Però no sembla que els catalans estiguem per aquesta labor, tot i disposar d'un bon camp d'aprenentatge: els llocs de treball plurinètics, les escoles i els instituts cada vegada més bàbèlics, l'increment d'associacions interculturals als nostres barris, les botigues exòtiques obertes als clients autòctons... No hi ha prou contacte que afavoreixi els intercanvis idiomàtics.

Probablement, l'amazic ja és la tercera llengua més parlada a Catalunya, i no sabem ni un borrall de la seva cultura fora que degustem el puré de faves (*tamarraqt*) o el cuscús genuí (*seksu*) en una mostra gastronòmica. Prejudici? Desinterès? Etnolatría?

A Olot ho tenim fàcil per entrar en un comerç xinès saludant amb un *Ni hao*, interessar-nos pel seu pa (*miànbào*), pel *dinsun* (un aperitiu típic), esbrinar què es pot cuinar en una paella *wok* i agrair la informació o tracte rebut amb un *xièxiè*. Podem repetir la visita-experiment en un local *halal* o laic magribí (on la fórmula d'agraïment serà *xhúkran*), adquirint o preguntant pels ingredients carnis alternatius al *tagine* vegetarià, i així posteriorment en botigues hindús (amb interessants assortiments de DVD), romaneses, gambianes...

Promovem iniciatives admirables com el Projecte Rosinyol per contribuir a la integració efectiva dels joves immigrants. Estem entestats, però, en el discurs monolític que els nouvinguts parlin el català i s'integrin als nostres usos i costums, amb poca correspondència o reciprocitat. Amb el temps això pot esdevenir una certa negligència. Em temo que ben aviat caldran projectes Nião ("ocell", en xinès) per preparar-nos per a un futur industrial i comercial molt competitiu en què el mandarí tindrà un pes dominant similar al de l'anglès. O sigui que caldrà apuntar-se als cursos de llengües orientals de les EOI. Per començar a practicar, tanco aquest article amb un *zàijiàn*, que en panjabi de prestat es tradueix com a *bye*.

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Cada any, quan la calor de l'estiu és més forta, procuro trobar un moment per rellegir tot el que he escrit la darrera temporada, valorar la feina feta, treure'n conclusions i fer algun bon propòsit. Ara fa un any justament vaig pensar que els meus escrits em generaven molt pocs comentaris. És per això que vaig decidir introduir dues novetats: posar al costat de la signatura la meva adreça electrònica i ser una mica més punyent i provocador per incentivar el contacte, el debat i la relació amb els possibles lectors. Ha passat un any i no he rebut cap correu. Cap. I només m'han matisat o comentat àmpliament l'article d'en Dot i en Toc. Sincerament, ara ja no sé què pensar. Però atès que els editors m'empenyen a seguir i a mi m'agraden els meus escrits, he optat per ser positiu i fer veure que enguany no he fet la reflexió oportuna. Em consolo dient que, ben mirat, jo també tinc per costum parlar públicament de la recerca (o la falta de recerca) dels altres. La veritat és que en aquests anys he llegit coses sobre Joan Deu que m'han posat els pèls de punta, estudis sobre el segle XIX plantejats des d'una òptica que no comparteixo i articles sobre el moviment obrer a Olot elaborats a partir d'una informació tan pobre que no sé com gosar. Però també callo. Com tothom. Potser perquè no hi ha el mitjà adequat, una revista, que faciliti el diàleg. Potser només per comoditat o, encara pitjor, per deixadesa intel·lectual. Tant se val.

Per introspeccions serioses i sucoses, les del setmanari *El Deber*, sobretot en les etapes que el va dirigir Bonaventura Subiràs. Efectivament, cada final d'any o principis del següent, després de felicitar-se per haver resistit una temporada més, la redacció passava comptes públicament de les campanyes que havia iniciat, contra qui les havia dirigit i amb quins objectius; també comentava els atacs que havia

rebut i com s'havia defensat i, finalment, posava negre sobre blanc els propòsits per al nou curs. Aquesta glosa anual m'ha estat d'una gran utilitat. No només perquè m'ha donat llum sobre articles que m'havien semblant críptics, retòrics o inintel·ligibles; sinó perquè el conjunt de les valoracions anuals m'ha ajudat a fer-me una idea més nítida de qui eren els d'*El Deber*, quines directrius seguien, quins objectius tenien i quina evolució ideològica van experimentar. També m'ha permès concloure, contra el que diuen alguns, que *El Deber* no era una revista retrògrada i reaccionària i que el rector Ferrer, tot i acceptar que en podia haver estat l'inspirador inicial, no era l'ànima ni la mà negra de la revista. Al contrari. *El Deber* va ser un setmanari catòlic sempre obert a les directrius vaticanes (que eren significativament més progressistes que les posicions que mantenien els tradicionalistes nostrats), fervent promotor de la política social de l'Església (especialment interessat en les propostes que venien de Bèlgica sobre la integració dels obrers) i seguidor dels corrents catalanistes catòlics de Torras i Bages. No en va, durant una època li va ser imposat un censor eclesiàstic. D'altra banda, és ben clar que l'ànima de la revista, després de l'etapa inicial de Josep M. de Garganta, va ser l'esmentat Subiràs i els mossens Josep Burch i Pere Pujol, acompanyats sempre per joves catòlics, alguns dels quals varen acabar sent mossens o periodistes: Gelada, Carbó, Mató, Masmitjà, Bolòs, Pujolàs... Per revistes retrògrades, *La Tradició Catalana*, *El Rosal Florido* i d'altres. I de revista contrària a la normalització del català, *El Deber* res de res. Certament, va donar espai a Saderra per exposar les seves idees, però les van contrareplicar sempre Ferran de la Murtra i els editorials. A part que només s'ha de llegir el setmanari per veure quines normes seguia.

NOTÍCIA D'OLOT / NEUS I FAJOLS

MARGARIDA CASACUBERTA

Un dels materials més agraïts, per no dir indispensables, a l'hora d'emprendre una recerca històrica és la premsa. Aquests darrers mesos, a causa d'un estudi sobre els Jocs Florals de Girona, m'he vist en el cas de submergir-me novament en els diaris i revistes catalanes d'un període històric que arrenca del tombant del segle XIX al XX i s'allarga fins a la guerra civil. El fet de passar pàgines o, ara mateix, imatges microfilmades o digitalitzades, et permet introduir-te, dia a dia, setmana a setmana o mes a mes, en les vicissituds de l'època i, sobretot, en les diferents mirades que els coetanis vinculats al món del periodisme tenien sobre la seva pròpia època. D'aquesta manera, el fenomen artístic o literari objecte d'estudi es presenta dins d'un context i amb una complexitat que les obres artístiques o literàries en si mateixes no tenen per què donar.

Durant tot aquest periple periodístic he anat trobant, al costat de notícies, polèmiques i materials literaris concrets vinculats al meu objecte d'estudi, periòdicament, pàgines monogràfiques sobre Olot. En alguns casos, dobles pàgines dedicades a situar la ciutat dels Vayreda en el mapa cultural de la Catalunya "renaixent"; en altres, veritables números monogràfics producte o bé de la reunió d'articles procedents dels mateixos olotins, que expliquen la seva ciutat de cara enfora, o de reportatges de periodistes de fora encarregats de confeccionar una visió de conjunt de la sempre llunyana

i remota ciutat d'Olot. Un dels primers monogràfics pertany a la revista *Catalunya*, dirigida per Josep Carner entre 1903 i 1905, porta per títol *Neus y fajols d'Olot*, i correspon al doble número de novembre i desembre de 1904.

Contra el que pugui fer pensar el títol, *Neus y fajols d'Olot* no és un número dedicat al paisatge natural sinó més aviat al paisatge cultural. A part de la fotografia de la reina de la festa del certamen literari de 1904 que l'enceta, el número, de prop de cent vint pàgines, és un compendi de poemes de pretext no necessàriament olotí de Josep Carner i de Jaume Bofill i Matas, i de materials folklòrics diversos, entre els quals destaca "*L'ànima de la veyà*", rondalla popular tramesa per Sara Lloréns y Carreras", "Una variant olotina de *La Cendrosa* tramesa per Gumersinda Matas", "Oració que diuen a Olot abans de combregar tramesa per S. Llorca", "Sant Aleix", rondalla popular procedent de la mateixa Sara Llorens. De Joaquim, Marian i Estanislau Vayreda en parlen, respectivament, Joan Llimona, Joaquim Ruyra i Ramon Bolòs; i l'"incomparable" Josep Gassiot, la seva bondat, les seves "garibaldines multicolors" i les seves noces és extensament glossat per un jove i actiu Josep Carner que incorpora Olot al projecte idelògic i polític de la Lliga Regionalista. Que l'endrega del número vagi signada per Francesc Albó i Martí, diputat carlí per Olot a les Corts de 1903 i, el 1905, integrant de Solidaritat Catalana, ho rubrica.

APUNTS I REPUNTS NATURALS / CONSERVAR MÉS ENLLÀ DELS LÍMITS

EMILI BASSOLS I ISAMAT

La secció espanyola de la Federació EUROPARC ha publicat enguany un nou anuari sobre els espais naturals protegits a l'Estat espanyol. Aquest document, que recopila i analitza la informació de 1.587 espais protegits sota diverses figures legals, aporta un munt de dades significatives. Només en cito tres: la suma de la superfície d'aquests espais és de quasi 6 milions d'hectàrees, un 11,8% de l'Estat. La comunitat autònoma amb més percentatge de superfície protegida és Canàries (42,6%); Catalunya ocupa la tercera posició amb un 30,6%. En canvi, la comunitat autònoma que més superfície aporta en nombre absolut és Andalusia, seguida de Catalunya amb poc més d'un milió d'hectàrees. Tot i ser dades quantitativament rellevants, cal analitzar què ens diuen els indicadors qualitius sobre l'evolució d'aquests espais i, alhora, esbrinar què ha passat més enllà de les seves fronteres. Perquè els límits dels espais protegits no són més que convencions legals que ens hem inventat, tan necessàries com inconsistents i inútils des d'una perspectiva ecològica. La natura no entén de límits.

Després de llegir aquestes dades hom pot pensar: vist

l'allau urbanitzador dels darrers anys, encara caldria protegir molt més! D'altres persones opinaran que la protecció d'una part més o menys gran de territori serveix d'excusa per intervenir impunement en la resta. També hi haurà qui serà del parer que ja n'hi ha prou de declarar nous espais perquè no deixen de ser un obstacle al desenvolupament econòmic. I potser, per a altres, els percentatges els hauran suggerit la conveniència de gestionar més íntegrament el territori, establint gradients de protecció en funció dels valors naturals i culturals existents, però aplicant criteris de conservació arreu, independentment de si està legalment protegit o no.

En general, els espais protegits es declaren per conservar els seus valors naturals i culturals i el repte és fer-ho de forma compatible amb el desenvolupament econòmic de la zona. I aquest objectiu, per què no ha de ser també aplicable més enllà dels seus límits? En els darrers anys, a Catalunya s'han produït grans creixements urbans que han estat percebuts com a mostres de progrés i de benestar econòmic, i se n'ha reconegut públicament el mèrit als promotors. Sóc de l'opinió que també es pot dinamitzar un territori fent ús d'estratègies alternatives a la irreversibilitat associada al formigó, establint models d'ús del territori que, a la llarga, poden arribar a ser econòmicament més rendibles, socialment més integradors i ambientalment més sostenibles. Convé meditar molt bé quina opció escollim o, com diuen alguns, reflexionar sobre "què volem ser quan siguem grans". Malauradament, tal com manifesten alguns indicadors ambientals, com el de la petjada ecològica, els nostres governs han optat per un ritme de creixement del tot insostenible. Quan el temps aportí prou perspectiva, la pregunta del milió segurament serà: com és que al llindar del segle XXI s'arribés a malbaratar tant territori en tan poc temps? Cal protegir el que estigui amenaçat, conservar allò tècnicament justificat i aprofitar els recursos estrictament necessaris o, si no, ens en recordarem massa, d'aquells a qui ara felicitem.

DIBUIXOS AMB EL COMPONEDOR / 14 DE JULIOL: RAMON SALA I CANADELL

DOMÈNEC MOLI

A les campanes se'ls fa dir el que vols. Era entre els que sobreixíem de la capacitat de la petita església de Castellfollit de la Roca. Gent atònita. Gent silenciosa. El rellotge, dels que en duïen, marcava les quatre. Llavors va arribar amagat dins el vestit, l'últim, de fusta. Per això t'ho explico, perquè estic convençut que no ho podies veure. Ni sentir que les campanes es posaren de sobte a dringar amb cadència tràgica. Deien: ho-la, ho-la, ho-la... La gent encara va estrènyer més el cercle del silenci, com si la proximitat fes més solidària la seva presència. El silenci guanyà gruix i la campana cada instant sonava més clara. Entrares per encetar la cerimònia darrera. Tot sonava a final no desitjat, aquella tarda al teu poble. La multitud aplegada davant la porta oberta com la boca desdentada d'una cova prehistòrica, pressentia el ritual mentre et feia protagonista de les seves xiuxiuejants converses. Ningú, t'ho juro, ningú no deia mal de tu. Cosa molt rara en un enterrament. Es coneix que no vares fer ni un sol enemic, ni un ressentiment, ni un greuge... M'inhibeixo. Escolto les campanes. Estan emocionades; diuen ra-mon, ra-mon, ra-mon. La Mireia i els teus fills segur que també les senten.

Arriba a ràfegues la veu del capellà que, m'ho dirà més tard la meva dona, fa una homilia amb paraules de cada dia, amb humanitat... tampoc deixa d'ésser una cosa rara,

amb tanta pompa com alguns clergues solen insuflar en aquests comiats. Tampoc la puc explicar, perquè escoltava les campanes. Mirava rostres d'amics: cares serioses, mirades sense veure, caps cots, mans sense lloc. Davant meu, els ulls d'una senyora es negaven. Frego els meus amb la màniga de la tercera americana que m'he posat aquest any. És un acte reflex del qual no m'adono fins que ja està fet. Amics de les ribes de Cadaqués, de les costes del Ripollès, de la comarca de la Garrotxa, de Girona, de Barcelona... T'ho mereixes, Ramon. De tantes caminades, de tantes anècdotes, de totes les coves, de totes les garrotxes... En aquest moment penso en els ceps de Setcases, les garrotes de Cadaqués, les becaades de les gelades hivernals, els empaits dels senglars, les parades dels isards, esmorzars de ganivet i bota, camins de parets seques, xerrades, llibres... i, al final, sempre la Garrotxa. Moments viscuts reviu amb el contacte de la mort. Us vàreu enamorar, tu, la Garrotxa i la seva gent. Ermites, senders aspres, racons on excavar el passat... generós com eres, ens vares obsequiar amb tota la teva capacitat d'estimar. Deixo de pensar. No vull pensar més. Surts de l'església. Escolto les campanes: a-déu, a-déu, a-déu... Ho he dit al començament: les campanes diuen el que vols que diguin. Allà on siguis, que tinguis una bona estada, Ramon.

ELS NOMS DE LA TERRA / CLOCALOU GENUÍ

XAVIER PUIGVERT I GURT

“Si no parles clar, et substitueixen”, podria ser una bona divisa per al col·lectiu dels noms de la terra. És una mala pràctica que afecta aquells topònims que, pel fet que s'embarbusen a l'hora de presentar credencials, són adscrits directament al negociat d'insolvents lingüístics.

Un que pateix la malura, amb poques possibilitats de ser admès en els nomenclàtors més selectes, és el topònim *Clocalou*, a la Vall de Bianya. Assignat per la història a un grapat de cases a banda i banda de la carretera que fendeix la plana bianyena, no és precisament un profeta a la seva pròpia terra. Fa uns anys, Josep Murlà denunciava que, des de la democràcia, “l'Administració sembla haver-se entossudit a fer-ne una mena de trencaclosques continu que no fa res més que empipar la gent del país”. La raó: els rètols que se li han anat adjudicant han dubtat sempre entre el “Llocalou” que dicta la norma i el “Clocalou” que aconsella el cor. Però no crec que calgui cercar l'explicació dels vaivens ortogràfics del pobre nafrat en un complot funcional, sinó en un excés de zel historicista que ha pretès efectuar una reparació

on no hi havia cap pana.

Perquè tothom suposa que “Llocalou” és la plasmació de la unió d'una paraula d'origen llatí amb un mot d'origen germànic, el significat del qual va evolucionar al llarg de l'edat mitjana des del concepte de propietat familiar hereditària al de propietat plena, sense servituds. Però no queda clar que el nostre topònim sigui l'hereu indiscutible de la topada fonètica de “lloc” i “alou”. Cap document medieval avala l'encontre d'ambdues partícules i, en la seva primera aparició en públic, l'any 1620, el nom quequeja un “de Cocalou” difícil d'emparentar amb el suposat origen “lloc de l'alou”. No en sabem el significat profund, però té l'aparença de ser el malnom de Joan Font, un hostaler que devia haver obert el negoci en aquell indret al començament del segle XVII.

Davant l'evidència, proposo rehabilitar el malvist Clocalou –i encara diré més: fonèticament, “Cloclou”– com a legítim descendent de l'antic “Cocalou”, amb l'esperança que ens sabrà perdonar l'expatriació a la qual l'hem sotmès injustament, postergat per l'artificios “Lloc-alou”.

RARS / HOMENAJE DE DESPEDIDA DEL FRENTE POPULAR DE OLOT A LAS BRIGADAS INTERNACIONALES

A.M.

L'absència d'una premsa regular a Olot durant la Guerra Civil ha magnificat la importància informativa dels fullets i pasquins que es van editar a la ciutat durant aquest període. N'és un exemple el quadern que avui reportem, l'únic exemplar del qual tenim notícia es conserva a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, procedent de l'antiga col·lecció documental de Joaquim Danés i Torras.

Es tracta d'un fulletó de vuit pàgines, editat pel Front Popular d'Olot, en homenatge a les Brigades Internacionals amb motiu de la seva retirada de la ciutat. Com se sap, una part d'aquests voluntaris estrangers que van donar suport a la Segona República s'havien establert a diferents indrets de la Garrotxa durant la primavera de 1938 i ara, a finals del mes d'octubre, seguint l'ordre del govern espanyol presidit per Juan Negrín, es veien obligats a abandonar el país.

El fulletó, que no duu peu d'impremta, recull les intervencions dels oradors que van intervenir en l'acte: Hans Braun i Gabriel Chivot, comandant i comissari de guerra de les Brigades Internacionals, respectivament; Rogelio Peña, membre del Front Popular d'Olot; Enrique Pérez Farrás, comandant militar de Girona; Enric Burch, comissari municipal d'Olot, i sengles representants de l'Aliança Juvenil Antifeixista d'Olot, del comitè comarcal del PSU de la Garrotxa, de les dones antifeixistes i dels nens refugiats. Tots els discursos estan amaratats d'un sentiment de gratitud i d'una abrandada exaltació antifeixista, però destaca la intervenció de Rogelio Peña, el qual, adreçant-se directament als brigadistes austríacs, txecs, francesos i anglesos, els insta a redreçar la involució que hi ha hagut en cada un dels seus països durant el temps que han lluitat a Espanya.

BREVIARI

El passat 12 d'agost va morir **Sebastià Bosom i Isern** (Puigcerdà, 1955), director de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, historiador i activista cultural. Era autor de diversos articles d'investigació sobre la seva comarca i havia publicat llibres de divulgació (com el quadern de la Revista de Girona dedicat a Puigcerdà). En l'àmbit professional, va realitzar, amb Salvador Galzeran, el *Catàleg de protocols de Puigcerdà*, editat per la Fundació Noguera l'any 1983, una obra sovint consultada pels investigadors garrotxins perquè recull la producció dels notaris de les valls de Ribes de Freser i Camprodon, Ripoll i Sant Joan de les Abadesses. Persona afable i sempre ben disposada, Bosom era un bon amic de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, amb el qual mantenia un intercanvi regular d'informació arxivística.

...

El passat 12 de juliol va morir **Ramon Sala i Canadell** (Castellfollit de la Roca, 1934). Hereu d'una indústria càrnia local, va practicar de manera autodidacta l'arqueologia i la història. Preocupat pel patrimoni romànic de l'Alta Garrotxa, fou fundador i president de l'entitat Amics de l'Alta Garrotxa (1974), dedicada a recuperar i divulgar les esglésies de la zona. Autor de diversos llibres i articles sobre aquest territori, la major part dels quals amb la col·laboració de Narcís Puigdevall, de la seva bibliografia cal destacar *El romànic de l'Alta Garrotxa* (1977) i *Caminant per l'Alta Garrotxa* (1984), amb fotografies de Josep M. Melció.

...

Fins al 26 d'octubre es pot veure al vestíbul de Can Trincheria l'exposició *Olot, 1933: dos models de disseny gràfic*, organitzada per l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. L'exposició, de petit format, reproduïx els anuncis d'establiments locals (alguns de desapareguts i altres encara d'actius) que es van incloure en dos opuscles apareguts a Olot ara fa setanta-cinc anys, editats per la impremta Alzamora, d'Olot, i la impremta Santa Maria, de Ripoll, el disseny dels quals es caracteritza per la seva originalitat i modernitat. Les dues publicacions, avui molt difícils de trobar, es conserven a la biblioteca auxiliar de l'Arxiu Comarcal.

IMATGES D'UN SEGLE / L'AJUNTAMENT DE LA REPÚBLICA

JORDI PUJULA

ARXIU JORDI PUJULA

A primers de febrer del 1931, i davant les imminents eleccions municipals, els membres de Concentració Republicana d'Olot, que aleshores presidia Ramon Aubert, i els del partit Acció Catalana Republicana (ACR), presidits per Joan de Garganta, ja havien iniciat una entesa, que es materialitzà en un míting conjunt per commemorar l'aniversari de la Primera República. La coalició definitiva no es materialitzà, però, fins a finals de març d'aquell mateix any, quan s'hi afegí el Centre Obrer liderat per Gil Vidal, el qual, després d'alguns anys de no participar en el govern de la ciutat, decidia tornar a presentar-se. Les organitzacions elaboraren un programa conjunt, amb una clara voluntat de republicanisme, i presentaren onze candidats. Val a dir que en aquelles eleccions, convocades per al 12 d'abril de 1931,

les dretes locals es presentaven dividides. La participació fou massiva, amb un 97% del cens, si bé cal dir que aleshores les dones no tenien encara el dret a vot. La victòria fou important a Olot, de manera que sortiren elegits els onze representants de la coalició republicana-catalanista-obrerista, mentre que l'oposició només aconseguí treure set consellers.

Com ja és sabut, el 14 d'abril, i arran del triomf de les forces republicanes a la majoria de l'Estat, es proclamà la Segona República. La tarda del 15 d'abril es constituí el nou ajuntament, moment que recull aquesta foto de Francesc Vidal, àmpliament divulgada. A l'Ajuntament ja s'havien tapat amb cortines negres els retrats oficials del rei i els guanyadors posaren per a la posteritat. Val la pena que recordem aquells homes. D'esquerra a

dreta: Ramon Pujol (rep.), Joan Iglesias (rep.), Salvador Blanch (ACR), Ramon Calm (rep.), Ramon Aubert (rep.), Joan de Garganta (ACR), Josep Vinyeta (ob.), Xavier Piera (ACR), Gil Vidal (ob.), Enric Boix (ob.), Pere Ortiz (ob.), i finalment s'afegí a la fotografia Candi Agustí, de la minoria de la Lliga, que formava part de l'oposició, però que sens dubte volgué donar el seu suport al nou règim.

Només vuit anys més tard aquells homes veieren totalment trasbalsada la seva vida amb l'arribada del franquisme. El 1939, quatre d'ells s'exiliaren (Blanch, Calm, Garganta i Ortiz) i el tres primers ja no tornaren mai més a Olot. I almenys quatre més foren empresonats: Aubert, Boix –que morí en un camp de treballadors a Belchite–, Vidal i Vinyeta. Un tràgic final per a aquelles il·lusions republicanes...

OBJECTE D'ESTUDI / LES ORQUÍDIES DE LA GARROTXA

En els darrers temps, les orquídi- es originàries de selves tropicals han esdevingut un grup de plantes molt apreciat; se'n busquen noves espècies i varietats, es cultiven en hivernacles per tot el món... Però d'orquídi- es també en tenim als prats i boscos de la Garrotxa, tot i que sovint passen desapercebudes per molta gent.

La delegació de la Garrotxa de la Institució Catalana d'Història Natural promou projectes de recerca, activitats de divulgació i formació i actuacions de conservació del patrimoni natural de la comarca. L'any 2007 es va editar una primera monografia dedicada als odonats, un llibre on es recullen les dades conegudes sobre libèl·lules de la comarca amb fitxes i fotografies de les 42 espècies detectades fins al moment.

El projecte del 2008 s'ha centrat en les orquídi- es. Amb tants admiradors d'aquestes plantes volíem ser més ambiciosos i promoure una experiència més participativa. El mes de març es va fer una convocatòria oberta a tots els interessats que va aplegar 34 persones

de perfils ben diferents però amb un interès comú: el món de les orquídi- es.

Hem portat a terme sortides per conèixer les orquídi- es, hem elaborat fitxes de suport amb fotografies consultables a Internet per identificar- les, hem creat un espai d'intercanvi d'informació i de debat a través d'un fòrum digital, ens hem distribuït les àrees de prospecció entre tots els participants, hem creat una base de dades on la gent penja les cites i les fotografies i, entre tots, estem elaborant el llibre de les orquídi- es de la Garrotxa.

Al cap d'un mes d'iniciar el projecte, persones que havien tingut dubtes de ser capaces d'identificar les orquídi- es ja s'atrevien a precisar en el fòrum digital que aquella planta trobada per un company era la subespècie *litigiosa* pel marge groc del pètal.

És massa aviat per fer un balanç definitiu, però a punt d'acabar el projecte, si més no aquesta primera fase de l'any 2008 ja que molts tenim intenció de continuar, ja som 66 les persones que hem participat en la prospecció

en diferents èpoques de l'any de tots els quadrats de 5 km de costat en què es va dividir la comarca. En total hem aportat unes 3.200 cites d'orquídi- es, fet que ens permet disposar de molta més informació sobre distribució, hàbitats, floració, raresa, etc. A més, amb les 6 espècies noves trobades enguany, el nombre d'orquídi- es diferents de la Garrotxa ja ha pujat a 50.

D'altra banda, també cal destacar l'experiència de compartir des de la diversitat d'edats, formació, professió... una mateixa passió. Sense exigències, l'aprenentatge i la participació en la recerca han estat voluntaris i ajustats als coneixements, necessitats, possibilitats i il·lusions de cadascú.

Finalment, la relació establerta entre els components del grup ha resultat molt enriquidora i els resultats del treball realitzat, molt positius. Considerem, doncs, que la línia encetada és engrescadora i esperem poder continuar amb projectes similars en un futur.

GRUP ATLES D'ORQUÍDI- ES
DE LA GARROTXA